

הלכות שבת פרק כג

פרק כג

שבות ממכה בפטיש ועד

[כז] מכה בפטיש מדרבנן

שמא יבוא למכה בפטיש

א.

העושה נקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא, כגון נקב של לול התרנוגלין שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל - הרי זה חייב משום מכה בפטיש.

לפיכך גזרו על כל נקב, אפילו היה עשוי להוציא בלבד או להכניס בלבד, שמא יבוא לעשות נקב שחייבין עליו.

ומפני זה אין נוקבין בחבית נקב חדש, ואין מוסיפין בו, אבל פותחין נקב ישן, והוא שלא יהיה הנקב למטה מן השמרים, שאם היה למטה מן השמרים הרי זה עשוי לחזק, ואסור לפתחו:

ב.

נוקבין מגופה של חבית להוציא ממנה יין, ובלבד שיקבנה למעלה, אבל מצידה - אסור, מפני שהוא כמתקן כלי.

שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות, ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי.

ומביא אדם חבית של יין ומתיו את ראשה בסיף לפני האורחין ואינו חושש,
שאין כוונתו אלא להראות נדיבות ליבו:

ג.

וכשם שאסור לפתוח כל נקב, כך אסור לסתום כל נקב.
לפיכך אסור לסתום נקב החבית ואפילו בדבר שאינו מתמרח ואינו בא לידי
סחיטה, כגון שיסתום בקיסם או בצרור קטן.
אבל אם הניח שם אוכל כדי להצניעו, ונמצא הנקב נסתם - מותר. ומותר
להערים בדבר זה:

דברים שמא יעשה גמר מלאכה

ד.

כל דבר שהוא גמר מלאכה חייב עליו משום מכה בפטיש,
ומפני זה הגורד כל שהוא או המתקן כלי באי זה דבר שיתקן - חייב.

שומא יתקן כלי שיר

לפיכך אסור להשמיע קול של שיר בשבת,
בין בכלי שיר כגון כינורות ונבלים, בין בשאר דברים,
אפילו להכות באצבע על הקרקע או על הלוח אחת כנגד אחת כדרך
המשוררים,

או לקרקש את האגוז לתינוק או לשחק לו בזוג כדי שישתוק,
כל זה וכיוצא בו אסור, גזירה שמא יתקן כלי שיר:

ה.

אין מספקין ואין מרקדין ואין מטפחין בשבת, גזירה שמא יתקן כלי שיר.
ולספק לאחר ידו מותר.

אין שטיין על פני המים, גזירה שמא יתקן חבית של שייטין.
ברכה שבחצר מותר לשוט בה, שאינו בא לעשות בה חבית של שייטין,
והוא שתהיה לה שפה מוקפת שלא יעקר ממנה המים, כדי שיהיה היכר
והפרש בין הים ובינה:

כמתקן כלי

1.

אין חותכין שפופרת של קנה, מפני שהוא כמתקן כלי.
היתה חתוכה, אף על פי שאינה מתוקנת - מותר להכניסה בנקב החבית
בשבת להוציא ממנה יין, ואין חוששין שמא יתקן.
ואסור להניח עלה של הדס וכיוצא בו בתוך הנקב של חבית כדי שיקלח את
היין, מפני שהוא כעושה מרזב בשבת.
ואין שוברין את החרס, ואין קורעין את הנייר, מפני שהוא כמתקן כלי:

2.

זמורה שהיא קשורה בטפיח - ממלאין בה בשבת,
ואם אינה קשורה - אין ממלאין בה, גזירה שמא יקטום אותה ויתקנה:

ח.

אסור לחוף כלי כסף בגרתקון, מפני שהוא מלבנן כדרך שהאומנין עושין,
ונמצא כמתקן כלי וגומר מלאכתן בשבת.
אבל חופפין אותן בחול ובנתר.
וכן, כל הכלים חופפין אותן בכל דבר.
ואסור להדיח קעורות ולפסין וכיוצא בהן, מפני שהוא כמתקן, אלא אם כן
הדיחן לאכול בהן סעודה אחרת באותה שבת.

אבל כלי שתיה, כגון כוסות וקיתונות, מותר להדיחן בכל עת, שאין קבע לשתיה.

ואין מציעין את המיטות בשבת כדי לישן עליהן למוצאי שבת, אבל מציעין מלילי שבת לשבת:

ח.

אסור להטביל כלים טמאים בשבת, מפני שהוא כמתקן כלי.

אבל אדם טמא מותר לטבול, מפני שנראה כמיקר.

ואין מזין עליו בשבת.

המטביל כלים בשבת,

בשוגג - ישתמש בהן,

במזיד - לא ישתמש בהן עד למוצאי שבת.

ומותר להטביל את המים הטמאים בשבת.

כיצד יעשה, נותנן בכלי שאינו מקבל טומאה, כגון כלי אבנים, ומטביל הכלי

במקוה עד שיעלה מי המקוה עליהן ויטהרו.

ט.

ואין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת, מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן:

[לא] מעבר מדרבנן

י.

מעבד מאבות מלאכות הוא.

והמרכך עור בשמן כדרך שהעבדנין עושים - הרי זה מעבד וחייב.

לפיכך לא יסוך אדם רגלו בשמן והיא בתוך המנעל או בתוך הסנדל החדשים, אבל סך הוא את רגלו שמן ולובש מנעלו או סנדלו, אף על פי שהם חדשים.

וסך כל גופו שמן ומתעגל על גבי קטבוליא חדשה ואינו חושש. במה דברים אמורים, בשהיה השמן מועט כדי שיצחצח העור בלבד, אבל אם היה בבשרו שמן הרבה כדי שירכך העור - הרי זה אסור, מפני שהוא כמעבדו.

והכל בחדשים, אבל בישנים מותר:

[לב] מוחק מדרבנן

יא.

הממרח רטיה - חייב משום מוחק את העור. לפיכך אין סותמין נקב בשעוה וכיוצא בה, שמא ימרח. ואפילו בשומן אין סותמין את הנקב, גזירה משום שעוה:

[לד] כותב מדרבנן

ככותב

יב.

כותב מאבות מלאכות, לפיכך אסור לכחול בפוך וכיוצא בו בשבת, מפני שהוא ככותב.

שמא יכתוב

ואסור ללוות ולהלוות, גזירה שמא יכתוב.

וכן אסור לקנות ולמכור ולשכור ולהשכיר, שמא יכתוב.
לא ישכור אדם פועלין בשבת, ולא יאמר לחבירו לשכור לו פועלין.
אבל לשאול ולהשאיל מותר:
שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן, ובלבד שלא יאמר לו הלויני.

יג.

אחד המוכר בפה או במסירה - אסור, בין במאזנים בין שלא במאזנים.
וכשם שאסור לשקול, כך אסור למנות ולמדוד, בין בכלי מידה בין ביד בין
בחבל:

יד.

אין דנין בשבת, ולא חולצין, ולא מייבמין, ולא מקדשין, גזירה שמא יכתוב.
ואין מקדישין, ולא מעריכין, ולא מחרימין, מפני שהוא כמקח וממכר.
ואין מגביהין תרומה ומעשרות, שזה דומה למקדיש אותן פירות שהפריש,
ועוד, מפני שהוא כמתקן אותן בשבת.
ואין מעשרין את הבהמה, גזירה שמא ירשום בסיקרא.
ומקדיש אדם פסחו בשבת, וחגיגתו ביום טוב, שזו מצות היום היא.
וכשם שאין מקדישין, כך אין מקדשין מי חטאת:

טו.

המגביה תרומה ומעשרות בשבת או ביום טוב,
בשוגג - יאכל ממה שתיקן,
במזיד - לא יאכל עד מוצאי שבת,
ובין כך ובין כך תיקן את הפירות.

וכן המקדיש או המעריך או המחרים בשבת, בין בשוגג בין במזיד, מה שעשה עשוי, ואין צריך לומר ביום טוב.

וכן המקנה לחבירו בשבת, קנה:

טז.

מעשרין את הדמאי בין השמשות, אבל לא את הודאי.

טז.

מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי או למעשר עני של ודאי - לא יטלם בשבת, ואף על פי שיחד להן מקום מקודם השבת, והרי הן ידועין ומונחין בצד הפירות.

ואם היה כהן או עני למודים לאכול אצלו - יבואו ויאכלו, ובלבד שיודיע לכהן שזו שאני מאכילך תרומת מעשר, ויודיע לעני שזה שאני מאכילך מעשר עני:

יז.

אסור להפיס ולשחוק בקוביא בשבת, מפני שהוא כמקח וממכר. ומפיס אדם עם בניו ובני ביתו על מנה גדולה כנגד מנה קטנה, מפני שאין מקפידין:

יח.

אסור לחשב חשבונות שהוא צריך להן בשבת, בין שעבר בין שעתיד להיות, גזירה שמא יכתוב.

לפיכך חשבונות שאין בהן צורך מותר לחשבן.

כיצד? כמה סאה תבואה היה לנו בשנה פלונית, כמה דינרין הוציא בחתנות בנו, וכיוצא באלו שהן בכלל שיחה בטילה שאין בהן צורך כלל - המחשב אותן בשבת כמחשב אותן בחול:

אסור לקרות בשטרי הדיוטות בשבת, שלא יהיה כחול ויבוא למחוק.
מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא מן הכתב, כדי שלא
יקרא בשטרי הדיוטות.

לפיכך אם היו השמות חקוקין על הטבלה או על הכותל - מותר לקרותן,
מפני שאינו מתחלף בשטר.

ואסור לקרות בכתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקני בשבת.
אף לקרות בכתובים בשבת בשעת בית המדרש אסור, גזירה משום ביטול
בית המדרש, שלא יהיה כל אחד יושב בביתו וקורא ויימנע מבית המדרש:

[לה] מכבה מדרבנן

כ.

נפלה דליקה בחצר בשבת - אינו מציל כל מה שיש בחצר לחצר אחרת
שבאותו המבוי, אף על פי שעירבו, גזירה שמא יכבה הדליקה כדי שיציל,
מפני שאדם בהול על ממונו.

לפיכך גזרו שלא יציל אלא מזון שהוא צריך לו לאותה שבת, וכלים שצריך
להשתמש בהן בשבת, ובגדים שיכול ללבוש, שנמצא מתייאש מן הכל ואינו
בא לידי כיבוי.

ואם לא עירבו - אף מזונו וכליו אינו מציל:

כא.

ומה הוא מציל למזונו?

אם נפלה דליקה בלילי שבת - מצילין מזון שלש סעודות, הראוי לאדם
לאדם והראוי לבהמה לבהמה.

נפלה בשחרית - מצילין מזון שתי סעודות.

במנחה - מצילין מזון סעודה אחת:

כב.

במה דברים אמורים, במציל בכלים הרבה, או שהיה ממלא כלי ומוציאו ומערה, וחוזר וממלא אותו שניה, הוא שאין מציל אלא מה שהוא צריך לו. אבל אם הוציא כלי אחד הוצאה אחת, אף על פי שיש בו כמה סעודות מותר:

כג.

כיצד? מציל סל מלא כיכרות, אף על פי שיש בו כמה סעודות, ועיגול של דבילה, וחבית של יין. וכן אם פרש טליתו וקיבץ בה כל שיכול להוציאו, והוציאה מליאה בבת אחת - מותר:

כד.

אמר לאחרים, "בואו והצילו לכם" - כל אחד ואחד מציל מזון שהוא צריך לו, או כלי אחד שמחזיק אפילו דבר גדול, והרי הוא של מציל. אם לא רצה המציל לקחתו ונתנו לבעליו - מותר לו ליטול ממנו אחר השבת שכר עמלו, ואין זה שכר שבת, שהרי אין שם מלאכה ולא איסור, שלא הוציאו אלא במקום מעורב:

כה.

הציל פת נקיה - אינו חוזר ומציל פת שאינה נקיה, אבל אם הציל פת שאינה נקיה בתחילה - חוזר ומציל פת נקיה.

ומציל ביום הכיפורים מה שהוא צריך לשבת אם היה יום הכיפורים בערב שבת, אבל אינו מציל בשבת ליום הכיפורים, ואין צריך לומר ליום טוב, ולא משבת זו לשבת הבאה:

כז.

ומה הוא מציל ללבושו? לובש כל שהוא יכול ללבוש, ועוטף כל שהוא יכול לעטוף, ומוציא.

ואומר לאחרים, "בואו והצילו לכם".

כל אחד ואחד לובש ומתעטף כיכלו ומוציא, והרי הוא שלו כמו המאכל, שהרי מן ההפקר זוכין:

כח.

מותר להציל כל כתבי הקודש שיש בחצר לחצר אחרת שבאותו המבוי, אף על פי שלא עירבו, ובלבד שיהיה למבוי שלש מחיצות ולחי אחד.

והוא שיהיו כתובין אשורי ובלשון הקודש, אבל אם היו כתובין בכל לשון, או בכתב אחר - אין מצילין אותן, ואפילו היה שם עירוב.

ובחול אסור לקרות בהן, אלא מניחן במקום התורף והן מתאבדין מאליהן:

כז.

היו כתובין בסם ובסיקרא, אף על פי שאינו כתב של קיימה, הואיל והן כתובין אשורי ובלשון הקודש, מצילין אותן.

הגיליון של ספרים שלמעלה ושלמטה, ושבין פרשה ופרשה, ושבין דף לדף, ושבתחילת הספר, ושבסוף הספר - אין מצילין אותן.

הברכות והקמיעין, אף על פי שיש בהן אותיות של שם ומענינות הרבה של תורה - אין מצילין אותן מפני הדליקה:

ספר תורה שיש בו ללקט שמונים וחמש אותיות מתוך תיבות שלמות, ואפילו בכללן "יגר שהדותא" (בראשית ל"א:מ"ז), וכן אם היתה בו פרשה שאין בה שמונים וחמש אותיות ויש בה הזכרות, כגון "ויהי בנסע הארון" (במדבר י"ג:ה), מצילין אותו מפני הדליקה.

ומצילין תיק הספר עם הספר, ותיק תפילין עם התפילין, אף על פי שיש בתוכן מעות: